

ВІДГУК

офіційного опонента на дисертацію **КОЗАЧКА Валентина Валерійовича** на тему: **«Судово-ветеринарна діагностика та оцінка тілесних ушкоджень собак та котів, завданих гострими предметами»**, поданої на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 211 «Ветеринарна медицина» галузі знань 21 «Ветеринарна медицина»

Актуальність теми дисертації. Судово-ветеринарна експертиза (далі – *СВЕ*) є найбільш досконалою та добре налагодженою процесуальною формою використання спеціальних ветеринарних знань в судочинстві. Вона є важливим, потужним, науковим інструментом дослідження специфічних об'єктів для встановлення фактичних даних та обставин справи щодо питань, які є або будуть предметом судового розгляду щодо правопорушень, скоєних проти здоров'я та життя тварин як в Україні, так і в зарубіжних країнах. Висновок експерта є одним із ключових джерел доказів у суді.

У структурі насильницької смерті тварин в Україні вагоме місце займають тілесні ушкодження, завдані гострими травмуючими знаряддями, які характеризуються специфічним порушенням анатомічної цілісності різноманітних тканин тіла тварин. Наслідки таких травм залежать від низки чинників, поміж них: типу самого знаряддя, ступеня його гостроти, механізму нанесення, сили і кута удару, а також виду й віку тварини. Це ускладнює аналіз та інтерпретацію подібних ушкоджень.

Узагальнюючи викладене, можна стверджувати, що у зв'язку з відсутністю чітко обґрунтованої теоретичної бази та алгоритмів комплексної діагностики й оцінювання тілесних ушкоджень тварин, завданих гострими трасуючими знаряддями, назріла необхідність їх розробки, апробації та впровадження в практику судово-ветеринарної експертизи.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Актуальність теми дисертації В. В. Козачка підтверджується, зокрема, тим, що дослідження є складовою частиною наукової теми: «Судово-ветеринарна діагностика та оцінка тілесних ушкоджень собак та котів, завданих гострими предметами», яка виконується на базі кафедри нормальної та патологічної морфології Державного біотехнологічного університету. Державний реєстраційний номер – 0126U001439, 2026–2027 рр.).

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації. Обґрунтованість наукових положень, висновків і рекомендацій дисертації та їх вірогідність підтверджується високим методичним рівнем поставлених експериментів, логічністю та послідовністю виконаних етапів досліджень; відповідністю поставленій меті й завданням роботи, обраних сучасних методів досліджень та наявністю 2-ох авторських свідоцтв про реєстрацію авторського права на твір. Результати досліджень оброблено статистично, зведено в таблиці, графіки та гістограми, узагальнено й детально проаналізовано.

Тому ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, заснованих на результатах досліджень, є достатньо високим.

Визначення мети дослідження цілком відповідає актуальності теми та її науково-практичному значенню. Крім того, мета і завдання досліджень з усією повнотою впливають із назви обраної дисертації. Наведені в дисертації об'єкт, предмет та методи дослідження відповідають основним напрямам роботи.

Достовірність основних наукових положень, висновків проведених наукових досліджень та одержаних результатів. Дисертація за змістом, структурою і оформленням цілком відповідає вимогам до написання дисертацій, що передбачені Порядком присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженим постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року № 44.

Сформульовані дисертантом основні наукові положення та висновки базуються на використанні сучасних інформативних методів досліджень і новітніх наукових джерел. Усі теоретичні узагальнення, висновки та рекомендації, сформульовані у дисертації, побудовано на матеріалах експериментальних досліджень та відображають закономірності, що були виявлені шляхом проведеного аналізу одержаних результатів. Дані дисертаційних досліджень статистично оброблені з використанням офісної програми MS Excel 2019 шляхом визначення середнього арифметичного (M), його похибки (m) та рівня достовірності (p) з використанням таблиці t -критеріїв Стьюдента. Теоретичні положення та практичні рекомендації достатньо обґрунтовані й достовірні.

Отже, основні наукові положення, висновки та одержані результати експериментальних досліджень В. В. Козачка варто вважати достовірними.

Новизна основних наукових положень та висновків проведених наукових досліджень та одержаних результатів. Дисертантом уперше в Україні: запропоновано авторську класифікацію ранових ушкоджень, спричинених гострими травмуючими знаряддями (далі – ГТЗ), базуючись на 18 критеріях, які використовуються для оцінки клінічного стану живих травмованих тварин або проведення патоморфологічного аналізу трупів, визначення ступеня тяжкості тілесних ушкоджень, встановлення каліцтва, описання місцевого стану травмованих тканин і органів (*Status localis*), формулювання судово-ветеринарного діагнозу та надання заключних висновків експерта; з'ясовано ознаки та механізм утворення ранових ушкоджень внаслідок дії ГТЗ, яким притаманні колючі, ріжучі, колюче-ріжучі, пиляючі й рубаючі властивості; обґрунтовано критерії судово-ветеринарного визначення прижиттєвості й посмертності утворення ран, завданих ГТЗ; з'ясовано особливості структури шкірних сполучнотканинних рубців, утворених після загоєння ран, завданих ГТЗ у собак та представлено детальну схему їх макро- і мікроскопічного опису в СВЕ; запропоновано авторську класифікацію шкірних рубців за 17 виокремленими критеріями; сформульовано дефініцію «судово-ветеринарний діагноз».

Автором удосконалено: порядок опису ушкоджень, завданих ГТЗ, під час проведення СВЕ; судово-ветеринарні алгоритми виявлення сторонніх предметів

в ранах, завданих ГТЗ, у собак і котів, зокрема осколків скла, об'єктів рослинного походження; систематизацію ознак судово-ветеринарного визначення ушкоджень, завданих ГТЗ (ріжучими, колючими, колюче-ріжучими, рубаючими, пиляючими).

Оцінка структури та змісту роботи. Кваліфікаційна праця складається з анотації, вступу, чотирьох розділів, висновків, пропозицій виробництву, списку використаних джерел, додатків. Загальний обсяг дисертації становить 396 сторінок, із них основного тексту – 322 сторінок. Список використаних джерел складається із 353 найменувань, 5 додатків. Дисертація ілюстрована 99 рисунками, 5 таблицями, зокрема й 2 – у додатках.

Вступ (с. 24–35). У цьому розділі автор у традиційному порядку наводить основні дані про дисертацію, окреслюючи наукові та практичні результати, мету й поставлені завдання досліджень. Вважаємо, що основні положення дисертації враховано у відповідних підрозділах вступу.

Розділ 1. Огляд літератури (с. 36–62) складається з 4 підрозділів (разом із висновками до розділу 1), у яких автор аналізує дані літератури щодо стану окресленої проблеми; світових тенденцій щодо розділу судово-ветеринарної травматології взагалі та за ушкоджень ГТЗ; сучасних уявлень про можливості СВЕ, так і прикладним питанням щодо ушкоджень тварин ГТЗ. Аналіз наведених даних літератури дозволяє зробити висновок про актуальність вирішення поставленої проблеми. У кінці цього розділу дисертант аргументовано робить висновки про те, що узагальнивши і систематизувавши думку науковців щодо судово-ветеринарної діагностики та оцінки тілесних ушкоджень собак і котів, завданих ГТЗ, можна констатувати, що багато питань залишаються дискусійними. Вищезазначене дозволяє вважати розділ «Огляд літератури» обґрунтованим і достатнім для розуміння проблеми.

Розділ 2. Матеріали та методи виконання роботи (с. 63–75). Дисертацію виконано упродовж упродовж 2022-2026 рр. на кафедрі санітарії, гігієни та судової ветеринарної медицини, а також кафедрі нормальної та патологічної морфології Державного біотехнологічного університету, в лабораторії криміналістичних та військових досліджень Національного наукового центру «Інститут судових експертиз ім. Засл. проф. М. С. Бокаріуса» Міністерства юстиції України, а також в Центрі поводження з тваринами (м. Харків). У розділі обґрунтовано вибір напрямку досліджень, схему досліджень. Показано теоретичні засади проведення СВЕ за ушкоджень тварин ГТЗ; дослідження ранових ушкоджень, завданих різними ГТЗ, яким притаманні ріжучі, колючі, колюче-ріжучі, пиляючі й рубаючі властивості. Вказано особливості судово-ветеринарного визначення давності утворення ран та шкірних рубців, прижиттєвості й посмертності їх завдання; обґрунтовано судово-ветеринарну інформативність інструментальних та лабораторних методів дослідження ран, завданих ГТЗ у собак і котів. Надано характеристику визначення ступеня тяжкості тілесних ушкоджень, завданих ГТЗ, розробленню загальних положень щодо особливостей структурування судово-ветеринарного діагнозу, а також

аналізу експертної практики. Отже, матеріали та методи досліджень є достатніми для досягнення мети роботи.

Розділ 3. Власні дослідження (с. 76–294) складається з 13 підрозділів. Перший підрозділ присвячений розробленню загальних організаційних положень з питань призначення та проведення судово-ветеринарної експертизи за ушкоджень тварин гострими знаряддями.

У другому підрозділі йдеться про аналіз анкетування респондентів щодо призначення та проведення судово-ветеринарної експертизи.

У третьому підрозділі вказано, що рани кінцівок тварин мали здебільшого різаний та колотий характер. Найчастішою локалізацією ран у собак є тазові кінцівки, шия та тулуб, а у котів – шия, тулуб та голова. Комбіновані рани собак і котів реєструються за умов поєднаної травми.

У четвертому підрозділі йдеться про судово-ветеринарної класифікації ушкоджень, завданих гострими знаряддями.

У п'ятому підрозділі вказано, що важливим аспектом описання будь-яких тілесних ушкоджень, зокрема й завданих тварині гострими предметами, є аргументація орієнтовних термінів давності їх утворення. Цей параметр травми доцільно описувати за мікроскопічними ознаками.

Шостий підрозділ присвячений обґрунтуванню судово-ветеринарної характеристики ушкоджень внаслідок дії гострих травмуючих знарядь.

У сьомому підрозділі зроблено висновок про те, що загоєння ран у котів протікає більш динамічно: початкові етапи проходять інтенсивніше, але також швидше переходять до відновлення. У собак процес характеризується довшою та більш вираженою нейтрофільною фазою, яка затримує початок репаративних змін.

Восьмий підрозділ вказує на те, що у висновку експерта формулювання щодо посмертно утвореної рани зводиться до такого: виявлені ушкодження характеризуються типовими особливостями, зокрема, відсутністю крововиливів у навколишні тканини, анемічністю й сухістю країв, а також незворушність ознак життєвої реакції, що прямо свідчить про їхнє посмертне утворення.

У дев'ятому підрозділі йдеться про судово-ветеринарне визначення давності утворення рубців шкіри за ушкоджень собак і котів гострими знаряддями.

Десятий підрозділ розкриває питання щодо обґрунтування судово-ветеринарної інформативності методів виявлення сторонніх предметів в ранах, завданих гострими знаряддями, у собак і котів.

У одинадцятому підрозділі розкрито питання судово-ветеринарного визначення ступеня тяжкості тілесних ушкоджень, завданих гострими травмуючими знаряддями.

Дванадцятий підрозділ розкриває питання про особливості структурування судово-ветеринарного діагнозу щодо ушкоджень, завданих гострими знаряддями.

У тринадцятому підрозділі йдеться про практику судово-ветеринарної експертизи за ушкоджень тварин гострими знаряддями.

Розділ 3 завершується узагальнюючим висновком, що ґрунтується на результатах власних досліджень. Отже, результати, отримані дисертантом, повною мірою розкривають мету роботи та окреслюють її ключові положення. Виклад матеріалу науково обґрунтований, отримані результати достатньо повно описано та проаналізовано у відповідних таблицях. Аналізований розділ містить достатню кількість якісних ілюстративних матеріалів, що підтверджує достовірність отриманих результатів.

Розділ 4. Аналіз та узагальнення результатів досліджень (с. 295–314). Автор детально порівнює власні дослідження з результатами роботи інших авторів та пояснює причини відмінностей. Надано достатньо аргументований аналіз отриманих даних та їх об'єктивну оцінку. Розділ написано грамотно, що характеризує В. В. Козачка як високоерудованого й добре підготовленого науковця. Матеріали розділу в узагальненому вигляді вказують на те, що дисертант досяг поставленої мети та вирішив окреслені завдання.

Висновки (с. 315–319). У цьому розділі дисертант наводить узагальнюючий та десять конкретизованих висновків, які логічно випливають з результатів власних досліджень.

Пропозиції виробництву (с. 320–321) викладено у трьох пунктах, спрямованих на роботу лікарів ветеринарної медицини – працівників лабораторій та на навчальний процес. Практичні положення дисертації викладено у методичних науково-практичних рекомендаціях та актах впровадження у виробництво й навчальний процес.

Список використаних джерел (с. 322–366) налічує 353 джерел літератури. Переважна більшість першоджерел, використаних у дисертації, опублікована протягом останнього десятиріччя.

Додатки (с. 367–393) містять список публікацій дисертанта (додаток А), акти впровадження результатів дисертації у навчальний процес (додатки Б1–Б11), методичні рекомендації (додаток В).

В оцінку дисертації, зазначаю, що за науковою новизною, обсягом проведених досліджень, значенням отриманих результатів для теорії та практики судово-ветеринарної експертизи, вона справляє позитивне враження.

Відомості щодо проходження біоетичної експертизи дисертаційних досліджень. Експерименти на тваринах здійснювали з дотриманням вимог положень «Європейської конвенції щодо захисту хребетних тварин, яких використовують в експериментальних та інших наукових цілях», Закону України «Про захист тварин від жорстокого поводження».

Практичне значення результатів, одержаних в результаті проведених експериментів. Поглиблено, доповнено і оптимізовано універсальну систему судово-ветеринарної діагностики та оцінки тілесних ушкоджень собак та котів, завданих ГТЗ в СВЕ, патологічній морфології.

Судово-ветеринарним експертам та ветеринарним патоморфологам запропоновано методичні рекомендації «Судово-ветеринарна діагностика та оцінка тілесних ушкоджень собак та котів, завданих ГТЗ».

Судовим експертам запропоновано рентген-зонд для обстеження та визначення просторового розташування раневого каналу.

Апробація результатів досліджень, повнота їх викладення в опублікованих працях. Результати досліджень викладено та обговорено на таких наукових форумах: Всеукр. наук.-практ. конф. науково-педагогічних працівників та молодих науковців (м. Одеса, 23–24 травня 2024 р.); наук.-практ. конф. науково-педагогічних працівників та молодих науковців (м. Харків, 22 травня 2024 р.); Міжнар. наук.-практ. конф. «Актуальні питання ветеринарної медицини: реалії та перспективи – 2025», присв. 95-річчю від дня народження професора, д-ра біол. наук, засл. працівника освіти України, відмінника вищої освіти Чечоткіна О. В. (м. Харків, 15 травня 2025 р.); Міжнар. наук.-практ. конф., присвяч. пам'яті видатн. вчен., д-ра юрид. наук, проф. Владислава Федоренка («Федоренківські читання») «Актуальні питання судової експертизи і криміналістики» (м. Харків, 15 жовтня 2025 р.); Всеукр. наук.-практ. конф. «Актуальні аспекти внутрішньої патології тварин: виклики, досвід, інновації, перспективи», присвяченій 85-річчю від дня народження доктора вет. наук, професора, академіка НААН, засл. працівника вет. медицини України Левченка В. І. (м. Біла Церква, 6–7 листопада 2025 р.); XI Всеукр. наук.-практ. інтернет-конференції «Вирішення сучасних проблем у ветеринарній медицині» (м. Полтава, 17-18 лютого 2026 р.); Міжнар. наук.-практ. конф. «Актуальні питання експертного забезпечення правосуддя у справах адміністративної юрисдикції: сучасний стан та перспективи розвитку» (м. Київ, 27 лютого 2026 р.); Всеукр. наук.-практ. конф. викладачів і здобувачів вищої освіти «Актуальні питання ветеринарної морфології, патології та біотехнології», присв. пам'яті доктора ветеринарних наук, професора П.М. Гавриліна (1965-2020 роки життя) (Дніпро, 19-20 березня 2026 р.).

За матеріалами дисертаційної роботи опубліковано 24 наукових праць, які повністю відображають зміст проведеного дослідження, поміж них: 1 розділі у колективній монографії, 1 наукова стаття в періодичних виданнях групи А (у співавторстві), 10 наукових статей у фахових виданнях України (у співавторстві), 9 тез доповідей на наукових конференціях, 1 методичних рекомендаціях, 2 авторських свідоцтвах про реєстрацію авторського права на твір.

Особистий внесок здобувача. Дисертантом самостійно проведено пошук і огляд джерел наукової літератури за темою дисертації, а також відбір матеріалу та його дослідження, статистичну обробку отриманих даних, підготовлено науково-методичні рекомендації. Усі розділи дисертації підготовлено та ілюстровано автором самостійно, а проведений аналіз, узагальнення отриманих результатів, висновки й запропоновані рекомендації розроблені у співпраці з науковим керівником.

Дискусійні, критичні зауваження та запитання до дисертанта. У процесі рецензування дисертації В. В. Козачка виникли запитання до дисертанта, зокрема:

1. На стор. 28 зазначено: «Судово-ветеринарним експертам та ветеринарним патоморфологам запропоновано методичні рекомендації «Судово-ветеринарна діагностика та оцінка тілесних ушкоджень собак та котів, завданих ГТЗ»». Слід замінити на «Судово-ветеринарним експертам та ветеринарним патоморфологам запропоновано методичні рекомендації «Судово-ветеринарна діагностика та оцінка тілесних ушкоджень собак та котів, завданих ГТЗ»».

2. Стор. 92 містить два висновки, які починаються зі слова «Отже». Варто замінити один із них на «Таким чином або Встановлено».

3. У табл. 3.4. «Хімічний склад об'єктів» Ви порівнюєте декілька груп між собою. На нашу думку, для статистичної обробки, більш доцільно застосувати однофакторний дисперсійний аналіз та Post-hoc тест Тьюкі.

4. Дисертант пропонує авторську класифікацію ранових ушкоджень за 18 критеріями та класифікацію шкірних рубців за 17 критеріями. Чи не вважаєте, що така велика кількість параметрів може ускладнити практичну роботу експерта та призвести до суб'єктивізму при виборі домінуючих ознак? Чим було обґрунтовано саме таку кількість показників для опису *Status localis*?

5. Під час опису роботи з розробленим рентген-зондом Ви вказуєте, що виявлення сторонніх тіл базується на ефекті «зісковзування» або «упирання» переднього кінця інструмента. Чи проводилися дослідження щодо ймовірного додаткового травмування стінок ранового каналу або зміщення сторонніх предметів (наприклад, осколків скла) під час таких маніпуляцій, що могло б змінити первинну морфологічну картину або навіть спричинити ускладнення у живих тварин?

6. У роботі встановлено суттєві відмінності в динаміці запалення тканин в ділянці ран у собак та котів, наприклад, поява реактивних фіброblastів у котів вже на 4-ту добу, а пік нейтрофільної активності у собак – на 5–6 добу. Наскільки доречним є використання Вашої загальної методики судово-ветеринарних досліджень для інших видів дрібних домашніх тварин, якщо навіть між морфологічно близькими хижаками виявлено таку значну різницю в темпах репарації?

7. Дисертант стверджує, що знівечення екстер'єру як тяжка шкода оцінюється на основі «загальноприйнятих уявлень про зовнішній вигляд тварини». Оскільки поняття «відразливого вигляду» є значною мірою естетичною категорією, як судовий експерт може забезпечити об'єктивність висновку, якщо поранення, наприклад, ампутація статевого члена у пса кваліфікується як «не знівечення», оскільки воно приховане препуцієм? Чи не виникає тут суперечності між функціональною втратою та візуальним дефектом?

8. Автор пропонує власну дефініцію «судово-ветеринарного діагнозу» як структурованого логічного узагальнення хвороби тварини. Поясніть, у чому полягає принципова наукова новизна цього терміну порівняно з класичним патологоанатомічним діагнозом, який також включає нозологію, етіологію та ускладнення? Чи не призведе введення нової термінології до процесуальних колізій під час розгляду висновку експерта в суді?

9. У роботі трапляються окремі стилістичні неточності та синтаксичні помилки.

Слід зазначити, що вказані недоліки та дискусійні питання не знижують цінності одержаних результатів та методичного рівня виконаної дисертації. Сподіваємось, що висловлені запитання та зауваження сприятимуть подальшому науковому росту і вдосконаленню автора дисертації.

Висновок. Дисертантом виконано методично обґрунтовані дослідження, викладено у послідовній формі і зроблено аргументовані висновки та практичні пропозиції, що впливають з одержаних результатів.

Дисертація на тему: «Судово-ветеринарна експертиза трупів тварин за їх різних станів та залежно від категорії, роду і виду смерті» оформлена відповідно до наказу Міністерства освіти і науки України № 40 від 12 січня 2017 року «Про затвердження Вимог до оформлення дисертації», є завершеною науково-дослідною роботою, яка за актуальністю теми, науковою новизною, теоретичним та практичним значенням отриманих результатів, рівнем і обсягом виконаних досліджень, повністю відповідає вимогам Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України № 44 від 12 січня 2022 року, а її автор Козачок Валентин Валерійович заслуговує на присудження ступеня доктора філософії зі спеціальності 211 «Ветеринарна медицина» галузі знань 21 «Ветеринарна медицина».

Офіційний опонент:

доктор ветеринарних наук, професор,
завідувач кафедри інфекційної патології,
гігієни, санітарії та біобезпеки Полтавського
державного аграрного університету

Олег КРУЧИНЕНКО

